

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
VETERINARIYA VA CHORVACHILIKNI RIVOJLANTIRISH
QO'MITASI
VETERINARIYA ILMIY-TADQIQOT INSTITUTI**

**“VETERINARIYA SOHASIDAGI DOLZARB
MUAMMOLAR YECHIMI YOSH
TADQIQOTCHILAR TALQINIDA”**

RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI

TO'PLAMI – 1/24

SAMARQAND – 2024

“Veterinariya sohasidagi dolzarb muammolar yechimi yosh tadqiqotchilar talqinida” Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari To‘plami – 1/24. Samarqand 2024-yil. 297 bet.

Ushbu to‘plamda veterinariya va qishloq xo‘jaligi sohasidagi dolzarb muammolarini hal etishda tadqiqotchilar tomonidan olib borilayotgan ilmiy izlanishlarning ahamiyati, hayvonlarda uchrovchi turli xil yuqumli, yuqumsiz va parazit kasalliklarning etiologiyasi, patogenezi, diagnostikasi, davolash, oldini olish va qarshi kurash shuningdek chorva hayvonlarini saqlash hamda oziqlantirish borasida yangi va innovatsion chora-tadbirlar haqida hamda so‘ngi yillarda Veterinariya ilmiy-tadqiqot institutida yaratilgan va amaliyotga joriy qilingan diagnostikumlar, allergenlar, vaksinalar va boshqa erishilgan yutuqlar bo‘yicha ma’lumotlar keltirilgan.

To‘plam materillaridan veterinariya va chorvachilik sohasidagi OTM va ITM larda ilmiy faoliyat bilan shug‘ullanuvchi ilmiy xodimlar, tayanch doktorant va doktorantlar, Oliy ta’lim muassalari bakalavriat hamda magistratura bosqichlarida tahsil oladigan talabalar foydalanishi mumkin.

To‘plam Veterinariya ilmiy-tadqiqot instituti Ilmiy kengashi tomonidan chop etishga tavsiya qilingan.

Eslatma: Konferensiya materiallari to‘plamiga kiritilgan maqolalarning mazmuni uchun nashriyot va tashkiliy qo‘mita javobgar emas. Maqolalar mualliflar matni asosida chop etildi.

Veterinariya ilmiy-tadqiqot instituti 2024-yil.

2-BO'LIM. QISHLOQ XO'JALIGI SOHASIDAGI DOLZARB MUAMMOLAR YECHIMI

VETARINARIYA-SANITARIYA TADBIRLARINI SIGIRLARDA MASTIT KASALLIGINI KELIB CHIQISHIGA TA'SIRI

Kulmanov B.P.

Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti

Xushnazarov A.X., Akramov K.Sh.

Veterinariya ilmiy tadqiqot instituti

Annotatsiya: В данной статье описаны причины возникновения мастита у коров в результате нарушения зоогигиенических норм и пути его профилактики.

Ключевые слова: коровы, мастит, почва, микроорганизм, Фармален, сепирмитрен.

Annotation: This article describes the causes of mastitis in cows as a result of violation of zoohygenic norms and ways to prevent it.

Key words: cows, mastitis, soil, microorganism, Pharmalen, sepirmitren.

Kirish: Aholini arzon va sifatli chorvachilik mahsulotlari bilan ta'minlashni yanada yaxshilashga qaratilgan islohotlarning amalga oshirilishida chorva mollari kasalliklari jumladan sigirlarning mastit kasalligi katta to'siqlardan biri hisoblanadi. Chunki mazkur kasallik bugungi kunda ham mahalliy, ham chetdan keltirilgan qoramollar orasida keng tarqalgan bo'lib, nafaqat sut sifati va miqdoriga hamda ona hayvonlarning pushtdorlik ko'rsatkichklariga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Sigirlarda mastitning paydo bo'lishi va tarqalishi fermer xo'jaliklariga katta iqtisodiy zarar keltiradi. Iqtisodiy zarar sigirlarda sut mahsulotining kamayishi, sifatining pasayishi, sigirlardan foydalanish muddatining kamayishi va davolash ancha iqtisodiy zarar keltirib kelmoqda.

Mastit (hayvonlarda) — sigir tuqqanidan keyingi davrda sut bezlarining yallig'lanishi. Mexanik (lat yeyish va jarohatlanish, mashinada sut sog'ish qoidalarining buzilishi), termik (sovuq, urishi, kuyish) omillar, kimyoviy moddalar ta'sirida, mikroorganizmlar (stafilokokklar va boshqalar), mikroorganizmlarda, yo'ldosh ushlanib qolganda, oziqalarni saqlash qoidalari (ifloslanishlar, mog'orlash), sifatsizlanishi hazm organlari, buyrak faoliyati buzilganda mastit paydo bo'ladi.

Bugungi kunda sigirlarda mastit kasalligi kelib chiqishi Zoogigieyiniq, veterinariya sanitariya tadbirlarini bo'zish natijasida kelib chiqishi ham aniqlangan. Qoramollar binosida mekroiqlim kursatkichlarining buzilishi natijasida yani xavoning xarorati, namligi, xavoning harakati molxona binosining venteliatsiya tizimi mol bosh soniga nisbatan tug'ri kelmasligi, molxona binosi pollarini vaqtida tozalamaslik molxona binosi pollarini mikroorganizmlarga qarshi dezinfeksiya ishlarini amalga oshirmaslik, oziqalarga gigiyenik baho bermaslik sog'in sigirlarni sog'ilganidan sung yayratish maydonida saqlamaslik, (yelinlari sovimasdan molxona poliga yotish) oqibatida patogen mekroorganizmlarning rivojlanishi yani stafelokok va striptakoklarni kupayishi va rivojlanishiga keng imkoniyat yaratiladi. Shuning natijasida sog'in sigirlar sog'ilgandan so'ng kamida bir soat yelini soviguncha matsiyonda ushlab turilmasligi sababli stafekokoklarning qizigan yelinda rivojlanishi tezlashadi va mastit kasalligini keltirib chiqaradi.

Mastit. yallig'lanishning harakteriga ko'ra: seroz, kataral, fibrinoz, yiringli va gemorragik mastitlarga bo'linadi. Kasallik o'tkir, o'rtacha va surunkali kechadi. Bundan tashqari, klinik Mastit. va yashirin Mastitlarga ajratiladi. Seroz yoki kataral mastitda tana harorati 39—39,5°gacha ko'tariladi, hayvon holsizlanadi, yelin shishadi, qattiqlashadi, og'riydi, sut kamayadi, ivib qoladi, unga qon va yiring aralashgan bo'ladi.

Mikroorganizmlar sut beziga qon aylanish, limfa yoki sut yo'llari orqali, shuningdek, yelin terisi, emchak kanalining shilliq qavati, sut sistemasi va sut kanallari shikastlanganda kiradi.

Qon tomirlari orqali mikroblar yallig'langanda bachadon, qin va tuxum yo'llariga, yo'ldoshning tutilishiga, bachadonning atoniyasiga, shuningdek, oshqozon-ichak trakti va yiringlash o'chog'i bo'lgan boshqa organlarga kiradi. Tug'gandan keyin yoki homilaning chirishi, shuningdek, oziq-ovqat zaharlanishi bilan toksinlar qon va limfa tomirlari va yelin orqali kirishi mumkin, bu ham sut bezining yallig'lanishining rivojlanishiga yordam beradi.

Sigirlarda mastit kasalligini keltirib chiqaruvchi Zoogigieyik veterinariya- sanitariya tadbirlarini miyyorlarni bo'zilishini oldini olish chora tadbirlarini joriy qilish maqsadida molxona binolaridan tug'ri foydalanish zoogigieyik veterinariya- sanitariya tadbirlarini miyor talablariiga asosan hayvonlarni molxona binosiga tug'ri joylashtirish, Zoogigieyina va veterinariya sanitariya qoidalari asosida bir oyda ikki marotaba molxona binosi pollarini dezinfeksiya qilish *Farmalin*, *sepirmitren* kabi dezinfeksiyalovchi vositalardan foydalanish tavsiya etiladi.

XULOSALAR:

Sog'in sigirlarda mastitlarnig kelib chiqishiga ularni to'la qiymatli ratsionda boqmaslik, hazm qilish organlari kasalliklariga yo'l qo'ymaslik, mashinada sut sog'ish texnologiyasi qoidalariga rioya etish; yelin uchlari yorilganda o'z vaqtida davolash, havoning harakat tezligini kursatilgan miyordan oshishiga yo'l qo'ymaslik qishda 0,1 m/sek, yozda esa 0,5 m/sek tezlikdan oshmasligini taminlash molxonalarning sanitariya holatini talabga javob bermasligi (namlikning me'yorlardan yuqori bo'lishi, vaqtida molxona binosi pollarini tozalamaslik, sigirlar yelinini tez-tez shamollashi), molxona binosini pollarini vaqti-vaqtida dezinfeksiya qilmaslik sog'in sigirlarni tulig'icha sog'maslik sog'uvchilarning shaxsiy gigieyina qoidalariga rioya etmasligi sog'ishdan kiye qoramollarni qizigan yelinlarini sovimasdan molxona binosinning pollariga yotishi va patogen mekroorganizmlarning yeliga tezda utishi bilan bog'liq kamchiliklar sabab bo'ladi.

Sigirlarda mastit kasalligini keltirib chiqaruvchi Zoogigieyik Veterinariya- sanitariya tadbirlarini miyyorlarini bo'zilishini oldini olish chora tadbirlarini joriy qilish maqsadida molxona binolaridan tug'ri foydalanish zoogigieyik miyor talabiga asosan hayvonlarni molxona binosiga tug'ri joylashtirish, Zoogigieyina va veterinariya sanitariya qoidalari asosida bir oyda ikki marotaba molxona binosi pollarini dezinfeksiya qilish *Farmalin*, *sepirmitren* kabi dezinfeksiyalovchi vositalardan foydalanish orkali sigirlarda mastit kasalligini kelib chikish ini kamaytirishga erishishish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Турдиев, А. К., Джамбилов, Б. Х., Кулманов, Б. П., & Расулов, Ш. Ш. (2022). ЯЙЛОВЛАРДА ЧОРВА МОЛЛАРИНИ БОҚИШДА ЗООГИГИЕНИК МЕЪЁРЛАР. *AGROBIOTEXNOLOGIYA VA VETERINARIYA TIBBIYOTI ILMIY JURNALI*, 894-900.
2. Tygalov, B. A., Pirnazarovich, Q. B., Ibrohimov, I., Mirov, U., & Toshpulatov, M. (2022). Measures to Improve Zooveterinary Services on Livestock Farms and Locate Livestock. *The Peerian Journal*, 6, 81-85.
3. Избасаров, У. К., Кулманов, Б. П., Каримов, Ж. М., & Уринбаева, М. (2021). Создание оригинальных фито-тканевых препаратов с использованием биологически активных компонентов из флоры и фауны Узбекистана.
4. Избасаров, У. К., Турдиев, А. К., Кулманов, Б. П., & Чалабоев, Ш. А. (2020). СОЗДАНИЕ ОТЕЧЕСТВЕННЫХ ФИТО-ТКАНЕВЫХ ПРЕПАРАТОВ ДЛЯ ВЕТЕРИНАРНОЙ МЕДИЦИНЫ. *Розвиток освіти, науки та бізнесу: результати 2020: тези доп. міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 3-4 грудня 2020 р.*—Україна, Дніпро, 2020.—Т. 1.—638 с., 435.
5. Kulmanov, B. P., Asomiddinov, U., & Narzullayeva, M. (2023). CHORVACHILIK BINOLARIDA ISSIQLIK BALANSINI MEYORDA SAQLASH USULLARI. *Journal of new century innovations*, 22(4), 34-43.

6. Kulmanov, B., & Toshpulatova, M. (2023). INFLUENCE OF ZOOHYGIENIC NORMS ON THE OCCURRENCE OF MASTITIS IN COWS. *Journal of new century innovations*, 22(4), 30-33.
7. Kulmanov, B., Asomiddinov, U., & Toshpulatova, M. (2023). VETERINARY SERVICE AND PROPER PLACEMENT OF LIVESTOCK IN THE BUILDING ON LIVESTOCK FARMS. *Journal of new century innovations*, 22(4), 24-29.
8. Избасаров, У., Турдиев, А., Дускулов, В., & Хушназаров, А. (2021). Санитарно-гигиеническая оценка полов в животноводческих помещениях в условиях жаркого климата. *in Library*, 21(1), 214-217.
9. Izbasarov, U., Turdiev, A., Duskulov, V., & Khushnazarov, A. (2021). Sanitary and hygienic assessment of floors in livestock buildings in a hot climate. *Library*, 21(1), 214-217.
10. Izbasarov, U., Khushnazarov, A., & Khamroev, A. (2020). Treatment of dermatological and gynecological diseases of humans and animals. *Library*, 20(4), 296-299.
11. Izbasarov, U., Khushnazarov, A., Khamraev, A. K., & Izbasarov, S. U. (2020). Creation of new domestic phyto-tissue preparations for veterinary medicine. *Library*, 20(4), 296-299.
12. Избасаров, У., Хушназаров, А., & Хамроев, А. (2020). Лечение дерматологических и гинекологических заболеваний человека и животных. *in Library*, 20(4), 296-299.
13. Избасаров, У., Хушназаров, А., Хамраев, А. Х., & Избасаров, Ш. У. (2020). Создание новых отечественных фито-тканевых препаратов для ветеринарной медицины. *in Library*, 20(4), 296-299.
14. Хушназаров, А., & Муртозаев, Н. (2020). Цистицеркоз билан касалланишни камайтиришининг замонавий тамойиллари. *in Library*, 20(4), 20-21.
15. Газнакулов, Т., & Хушназаров, А. (2023). Литературный обзор по истории развития эпизоотологии и изучения бешенства. *in Library*, 1(2), 7-9.
16. Джураев, О., & Хушназаров, А. (2023). Порядок и методы патологического обследования сельскохозяйственных животных. *in Library*, 3(3), 21-25.
17. Хушназаров, А. Х., & Акрамов, К. Ш. ТЕНИАРИНХОЗНИНГ АМУДАРЁ СОҲИЛЛАРНДА ТАРҚАЛИШИ.
18. Хушназаров, А., & Даминов, А. (2017). История и систематическое состояние изучения парамфистоматозов. *in Library*, 17(2), 27-28.
19. Хушназаров, А., & Тайлаков, Т. (2019). Применение гранул альбена при лечении стронгилятозов коз. *in Library*, 19(2), 179-180.
20. Хушназаров, А., Давлатов, Р., Рустамов, Б., & Асомиддинов, У. (2019). Течение гистомоноза индеек и некоторые эпизоотологические особенности. *in Library*, 19(2), 98-100.
21. Хушназаров, А., Абдиев, Ф., & Акрамов, К. (2019). Распространение тениаринхоза на побережье Амударьи. *in Library*, 19(3), 25-26.
22. Хушназаров, А., Хакбердиев, П., & Турсункулов, А. (2020). Личиночные цестоды животных и их предупредительные меры. *in Library*, 20(3), 332-337.
23. Хушназаров, А., Акрамова, М., & Телеманович, Ф. (2020). Аспекты снижения заболеваемости тениаринхозом на современном этапе. *in Library*, 20(3), 19-20.
24. Хушназаров, А., & Соатов, О. (2021). Литературные данные о лечении и профилактики эймериоза кроликов. *in Library*, 21(2).
25. Хушназаров, А. (2021). Диагностика, распространение эймерии кролика и химиофилактика (на основе обзора литературы). *in Library*, 21(2), 516-520.
26. Хушназаров, А., Моҳигул, И., & Худойбердиевна, З. (2022). Распространенность, диагностика, лечение и профилактика эймерии кроликов. *in Library*, 22(4), 245-249.

VETERINARIYA ILMIY-TADQIQOT INSTITUTI

“VETERINARIYA SOHASIDAGI DOLZARB MUAMMOLAR YECHIMI TADQIQOTCHILAR TALQINIDA”

RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI

TO‘PLAMI – 1/24

Bosishga ruxsat etildi __.__.2024
Bichimi 210x297, «Times New Roman»
garniturasini. Raqamli bosma usulida bosildi.
Adadi 100 dona. Buyurtma: № 12/24

Nashriyot guvohnomasi № 035928

“SHUHRAT MENGLIYEV” MCHJ bosmaxonasida chop etildi.
Manzil: Samarqand sh., M.Ulug‘bek ko‘chasi, 101-uy(94) 572-04-07